

บทปริทัศน์หนังสือ
(Book Review)

The Shock Doctrine : the Rise of Disaster Capitalism

Reference:

Klein, N. (2007). The shock doctrine: The rise of disaster capitalism
(1st Picador ed.). Picador.

โดย

วิธวินท์ ศิริพุนทรัพย์

วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ

The Shock Doctrine โดย Naomi Klein กล่าวถึงแนวปฏิบัติเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) ในการฉวยโอกาสจากภัยพิบัติ ทั้งที่เกิดจากธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น เพื่อผลักดันนโยบายที่ไม่เช่นนั้นจะไม่มีทางเกิดขึ้นได้ อุปมาของเธอเกี่ยวกับ "ช็อก (Shock)" มาจากภาษาทางการแพทย์ที่ใช้ทั้งในการแพทย์และเศรษฐกิจ เธอแสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจที่กำลังล่มสลายของประเทศต่างๆ ถูกกล่าวถึงในวงการนักเศรษฐศาสตร์ในลักษณะการเปรียบเปรยว่าประเทศเหล่านั้นเป็นคนที่อาการสาหัสและพร้อมจะเสียชีวิตทุกเมื่อ โดยในสถานการณ์ความเป็นความตายแบบนี้คนบางส่วนอาจจะคิดไปว่า ถ้าหากช่วยชีวิตคนไข้ได้ จะวิธีการใดก็ชอบธรรมทั้งสิ้น ในบริบทของวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศเหล่านี้ ผู้คนในประเทศเหล่านั้นก็เป็เหมือนคำเปรียบเปรย ผู้คนเหล่านี้จะอยู่ในสภาวะที่มุ่งเน้นไปที่การเอาชีวิตรอดในแต่ละวันของตนเองเท่านั้น และมีแนวโน้มที่จะถูกบังคับให้เชื่อถือนโยบายที่มีอำนาจเพราะต้องการความช่วยเหลือ และไม่ได้มองภาพรวม สถานการณ์เหล่านี้ได้เปิดช่องให้ผู้ที่มีแนวคิดแบบเสรีนิยมใหม่ เช่น Milton Friedman และผู้มีอำนาจของประเทศเหล่านี้ได้เลือกใช้นโยบายต่างๆ ที่ลิตรอนผลประโยชน์และสิทธิมนุษยชน

ของประชาชน เช่น การยกเลิกกฎระเบียบต่างๆที่ปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนทั่วไป (Deregulation) การลดหย่อนภาษีสำหรับคนรวย การลดบทบาทและอำนาจของรัฐบาล เพิ่มอำนาจให้เอกชนหรือกลุ่มทุนรายใหญ่ และวิธีการอื่นๆอีกมากมายหลายลักษณะ

หนังสือเล่มนี้เปิดตัวด้วยการอุปมาอุปไมยว่าแนวคิดเสรีนิยมใหม่เป็นการทรมาน (Torture) Klein เปรียบเปรย อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ ที่เกิดขึ้นได้จากภัยพิบัติ นำโดย Milton Friedman และสำนักเศรษฐศาสตร์ชิคาโก (Chicago School of Economics) ว่าเป็นเสมือนการช็อกด้วยไฟฟ้าของ Dr. Ewan Cameron หรือที่รู้จักกันดีในชื่อโปรเจกต์ MK Ultra อันน่าอัปยศของรัฐบาลสหรัฐฯ เช่นเดียวกับการรักษาด้วยการช็อกด้วยไฟฟ้าที่มีเป้าหมายเพื่อที่จะลบความคิดของผู้คนก่อนที่จะตั้งโปรแกรมใหม่ ทุนนิยมภัยพิบัติ (Disaster Capitalism) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเริ่มต้นเศรษฐกิจใหม่ในลักษณะ “กระดานเปล่า (Blank Slate)” ซึ่งก็คือ “depatterning societies, of returning them to a state of pure capitalism, cleansed of all interruptions — government regulations, trade barriers, and entrenched interests.” (Klein, 2007, น. 60) ซึ่งก็คือ การรื้อโครงสร้างและองคาพยพทั้งหมดของสังคมที่เป็นมาตั้งแต่ รูปแบบสังคม กฎระเบียบของรัฐบาล อุปสรรคทางการค้า และผลประโยชน์ที่ฝังรากลึก เพื่อกลับไปสู่สิ่งที่กลุ่มเสรีนิยมเรียกว่า ทุนนิยมบริสุทธิ์ (Pure Capitalism) และสร้างระบบเศรษฐกิจแบบฉบับสำนักเศรษฐศาสตร์ชิคาโกขึ้นมาแทนที่ ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่ไม่ปกป้องประชาชนคนธรรมดา แต่เอื้อผลประโยชน์ให้แก่ทุนอย่างเต็มที่ แต่ทำไมสิ่งเหล่านี้จึงมีความจำเป็นสำหรับกลุ่มเสรีนิยมใหม่? Klein แย้งว่าในสถานการณ์ปกติ นโยบายตลาดเสรีเหล่านี้จะไม่ได้ได้รับความนิยมนอกจากประชาชน กลุ่มเสรีนิยมจึงต้องอาศัยความตกตะลึงและความน่าสะพรึงกลัวที่เกิดจากภัยพิบัติเพื่อผลักดันนโยบายเหล่านี้ เนื่องจากภัยพิบัติเหล่านี้เป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายจนประชาชนทั่วไปจะต้องใช้เวลาและทรัพยากรทั้งหมดไปกับการเอาชีวิตรอด ซึ่งทำให้ไม่สามารถ

รับรู้หรือไม่สามารถตอบสนองต่อนโยบายที่ลิดรอนผลประโยชน์เหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม

Klein ยังได้ชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเส้นขนานระหว่างการเพิ่มขึ้นของแนวคิดทุนนิยมตลาดเสรี (Free Market Capitalism) กับการขึ้นและลงสู่อำนาจของรัฐบาลต่างๆ ทั่วโลก Klein ได้กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงนโยบายเศรษฐกิจที่รุนแรงต่างๆ มักจะเกิดขึ้นในขณะที่ประเทศเหล่านั้นกำลังผ่านช่วง “ช็อก” จากภัยพิบัติ เพื่อให้การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับต่ำ เพราะประชากรที่อ่อนล้าจากการเอาตัวรอดจะอ่อนแอเกินกว่าจะต่อต้านนโยบายเหล่านั้น พฤติกรรมฉวยโอกาสนี้ได้นำไปสู่การเติบโตที่ไม่ถูกตรวจสอบของบริษัทข้ามชาติในประเทศที่ประสบภัยพิบัติ Klein อภิปรายอย่างละเอียดเกี่ยวกับนโยบายโดยนัยในการทำลายเศรษฐกิจเดิมเพื่อสร้างโครงสร้างเศรษฐกิจใหม่ในแม่พิมพ์ของทุนนิยมตลาดเสรี และในกระบวนการนี้ รัฐบาลของประเทศเหล่านี้มักจะอนุญาตให้บริษัทที่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองกับพวกเขาสะสมความมั่งคั่ง ตัวอย่างที่กล่าวถึง ได้แก่ ประเทศชิลี ภายใต้การนำของ Augusto Pinochet ภาวะเงินเฟ้อขั้นรุนแรงของประเทศโบลิเวีย ในทศวรรษ 1980 รวมถึง ประเทศโปแลนด์ รัสเซีย อาร์เจนตินา แอฟริกาใต้ และแน่นอนว่ารวมถึงการสร้างอิรักใหม่หลังจากสงคราม Klein ยังแสดงให้เห็นว่าผู้สร้างใหม่ (Rebuilders) ได้รับผลกำไรจากภัยธรรมชาติ เช่น เฮอริเคนแคทรีนาและสึนามิในมหาสมุทรอินเดียได้อย่างไร การผ่านกฎหมายที่อนุญาตให้ Shell และ BP อ้างสิทธิ์ในแหล่งน้ำมันสำรองจำนวนมหาศาลของอิรัก และการยกหน้าที่ ทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายให้กับกลุ่มทหารรับจ้าง Blackwater ในลักษณะการจัดจ้างงานภายนอก (Outsourcing) เหล่านี้ล้วนเป็นตัวอย่างของ “ทฤษฎีช็อก (Shock Doctrine)” ซึ่งเป็นการแสวงหาประโยชน์จากผู้คนที่ย่ำแย่และตกตะลึง เพื่อสร้างความชอบธรรมและของให้แก่กลุ่มผู้แสวงหาวิธีการสร้างรายได้ด้วยวิธีเหล่านี้

Klein ยังให้ตัวอย่างมากมายเกี่ยวกับวิธีการนำหลักการนี้ไปใช้ในระบบ: การทำลายล้างที่เกิดจากเฮอริเคนแคทรีนาได้ขับไล่ชาวผิวดำที่ยากจนในเมืองออกจากนิวออร์ลีนส์ และสิ่งนี้ทำให้อำนาจหน้าที่ของเมืองสามารถแทนที่โรงเรียนรัฐบาลหลายแห่งด้วยโรงเรียนเอกชนได้ (ในลักษณะของการลดทางเลือกที่ถูกกว่าให้ประชาชน) ในทำนองเดียวกัน เผด็จการในชิลีและอาร์เจนตินาถูกใช้เพื่อปราบปรามการต่อต้านการเคลื่อนไหวไปสู่ตลาดเสรีและความไม่มั่นคงในสิ่งที่ประเทศสมาชิกของสหภาพโซเวียต หลังจากการล่มสลาย ถูกใช้เพื่อผลักดันการปฏิรูปที่ไม่เป็นที่นิยมของประชาชน ภาวะเงินเฟ้อรุนแรงของโบลิเวียก็ก่อให้เกิดสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันในทศวรรษ 1980 สันติในปี 2004 เป็นเหตุการณ์ที่รัฐบาลศรีลังกาใช้ในการฉวยโอกาสขับไล่ชาวประมงที่ยากจนออกจากบริเวณหน้าหาด ซึ่งต่อมาถูกขายให้กับนายทุนใหญ่ที่สร้างโรงแรมขึ้นบนพื้นที่นั้น นอกจากนี้ วิกฤตการณ์เอเชียตะวันออก (East Asian Crisis) ในปี 1997 ยังเป็นโอกาสให้สหรัฐอเมริกาที่มีอำนาจฝังรากลึกมาอย่างยาวนาน เช่น IMF สามารถดำเนินวาระตลาดเสรีในภูมิภาคนี้ได้ และด้วยเหตุนี้ รัฐวิสาหกิจและโครงสร้างพื้นฐานจำนวนมากถูกโอนจากภาครัฐให้กับภาคเอกชน (Privatization) โดยการขายให้กับบริษัทข้ามชาติและธนาคารตะวันตกดังที่ได้กล่าวไว้

จากตัวอย่างต่างๆ ข้างต้น ข้อมูลและหลักฐานของ Klein ในหนังสือแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ในลักษณะที่ใกล้เคียงกันมีอยู่ทั่วทุกมุมโลก นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้ว เธอยังพูดถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอิรักระหว่างและสภาวะหลังสงคราม หรือในแอฟริกาใต้หลังจากที่สภาแห่งชาติแอฟริกา (ANC) ขึ้นสู่อำนาจ และในกรณีของแอฟริกาใต้นี้เอง ที่ Klein ดูเหมือนจะบิดเบือนความจริงเล็กน้อยเพื่อให้เข้ากับเรื่องราว ตัวอย่างเช่น เธอแย้งว่า ANC มัวยุ่งอยู่กับการต่อสู้กับการแบ่งแยกสีผิวมากกว่าที่จะเข้าใจและคิดนโยบายเศรษฐกิจของพวกเขาอย่างละเอียดถี่ถ้วน พวกเขาอมรับคำแนะนำทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้วจากสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เริ่มลงนามในข้อตกลงต่างๆ ขององค์กร

ระดับโลก และเริ่มดำเนินการตามนโยบายการโอนจากภาครัฐให้กับภาคเอกชน การควบคุมการขาดดุลงบประมาณ และอื่นๆ Klein อธิบายสถานการณ์ที่แอฟริกาได้กลายเป็นประเทศที่ไม่มั่นคงในปี 2004 ได้ถูกต้องไม่มากก็น้อย แต่ดูเหมือนว่าเธอจะมองข้ามประวัติศาสตร์เกือบทั้งหมดของภูมิภาคนี้ที่เกิดจาก “ช็อก” อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีมาตั้งแต่ยุคอาณานิคมในศตวรรษที่สิบหก หรือพระราชบัญญัติที่ดินปี 1913 สงครามเบ็ดเสร็จและวิกฤตการณ์น้ำมันในทศวรรษ 1970 หรือเหตุการณ์ต่างๆ มากมายที่เกิดขึ้นหลังจากสิ้นสุดการแบ่งแยกสีผิว (Apartheid) ในทศวรรษ 1990 ซึ่งนำไปสู่ปัจจุบัน

ในการดำเนินการเพื่อรักษากระตุ้นเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองต่อปัญหาการผลิตมากเกินไป ทุนนิยมได้เสริม และในบางกรณีก็แทนที่การสะสมความมั่งคั่งผ่านการผลิต (Accumulation Through Production) อย่างสมบูรณ์ ด้วยการสะสมผ่านการครอบครอง (Accumulation Through Dispossession) หรือการควมรวบ (Cooption) ความมั่งคั่งที่มีอยู่แล้วหรือแหล่งที่มาของความมั่งคั่งเหล่านั้น การสะสมโดยการครอบครองมีความเกี่ยวข้องกับการโอนจากภาครัฐให้กับภาคเอกชน และการทำให้สิ่งที่เคยเป็นทรัพย์สินสาธารณะกลายเป็นสินค้าของเอกชน ตัวอย่างของทรัพย์สินสาธารณะเหล่านี้ คือ หน่วยงานที่รัฐบาลที่เคยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ที่ดิน สิ่งแวดล้อม รวมถึงความรู้ และภูมิปัญญาอีกด้วย ชาวนาและชนพื้นเมืองหลายล้านคนถูกทำให้กลายเป็นพลัดถิ่นจากดินแดนตัวเอง เนื่องจากแนวคิดเรื่องทรัพย์สินส่วนตัว (Private Property) เข้ามาแทนที่ทรัพย์สินส่วนกลาง (Common Property) หรือระบอบชุมชน ซึ่งมักได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากสถาบันต่างๆ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) และธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) เมล็ดพันธุ์พืชหรือสิ่งมีชีวิตต่างๆ ซึ่งเป็นผลผลิตจากการปฏิสัมพันธ์ทางธรรมชาติ และภูมิปัญญาของมนุษย์ ถูกลักถ่ายโอนจากทรัพย์สินสาธารณะไปเป็นทรัพย์สินส่วนตัวผ่านกลไกต่างๆ เช่น ข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Trade Related Intellectual Property Rights Agreement

หรือ TRIPs) ซึ่งกีดกันการคิดนวัตกรรมเพิ่มเติมผ่านการใช้กฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งทำให้นวัตกรรมเดิมที่เคยเป็นของสาธารณะได้กลายเป็นทรัพย์สินส่วนตัวไป และนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ไม่ถูกจดสิทธิบัตรไปก็เกิดขึ้นได้ยากเนื่องจากความกลัวที่จะละเมิดกฎหมายลิขสิทธิ์หรือทรัพย์สินทางปัญญา จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น การสะสมโดยการครอบครองมีลักษณะในทางการถ่ายโอนทรัพย์สินที่เคยเป็นของรัฐหรือของสาธารณะไปในความครอบครองของเอกชน ซึ่งเป็นลักษณะร่วมกันของทุนนิยมภัยพิบัติที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้

การบริหารงานของประธานาธิบดี George W. Bush ก็ทำในลักษณะของทุนนิยมภัยพิบัติและเสรีนิยมใหม่ คุณสมบัติที่สำคัญของทีมบริหารชุดนี้คือการปันส่วนหน้าที่หลักของภาครัฐ เช่น ความมั่นคง การป้องกันประเทศ และโครงสร้างพื้นฐาน ต่างๆ ให้กับภาคเอกชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่สุดโต่งที่แม้แต่นักคิดคนสำคัญของระบอบทุนนิยมอย่าง Adam Smith เองก็คิดว่าควรปล่อยให้ เป็นของรัฐ Klein เขียนไว้ว่า ในอิรัก ไม่มีหน้าที่ของรัฐบาลใดเลยที่ได้รับการพิจารณาว่าเป็นหน้าที่หลักที่ไม่สามารถส่งมอบให้กับผู้รับเหมา (Contractor) จากภาคเอกชนเอกชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ให้การสนับสนุนทางการเงินแก่พรรค Republican หรือฐานเสียงชาวคริสต์ในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง แนวคิดของ Bush ควบคุมทุกแง่มุมของการมีส่วนร่วมของกองกำลังต่างชาติในอิรัก: หากภารกิจใดภารกิจหนึ่งสามารถดำเนินการโดยหน่วยงานเอกชนได้ ภารกิจนั้นจะต้องดำเนินการโดยหน่วยงานเอกชน (Klein, 2007, น. 418)

ในกระบวนทัศน์ทุนนิยมภัยพิบัติ รัฐทำหน้าที่เป็นกลไกของการสะสมทุน นั่นคือ รัฐระดมทุนผ่านภาษี แล้วโอนทุนนั้นไปยังผู้รับเหมาเอกชนที่เข้ามารับหน้าที่หลักของรัฐ ซึ่งเป็นสิ่งที่นายทุนใหญ่อย่าง Elon Musk ได้ใช้ในการแสวงหากำไรอย่างมหาศาล ผ่านการทำสัญญากับรัฐบาลสหรัฐในสมัยที่สองของประธานาธิบดี Donald Trump ไม่ว่าจะเป็นบริษัทยักษ์ใหญ่เช่น SpaceX

หรือ Tesla นายทุนเหล่านี้ได้รับรายได้จากหลากหลายช่องทาง ตั้งแต่การป้องกันประเทศไปจนถึงการจอบำนักโทษ ไปจนถึงการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การจัดหาความปลอดภัยกลายเป็นอุตสาหกรรมใหม่ที่เติบโตขึ้น โดยรวมและก้าวไปไกลกว่าแบบจำลองเก่าของกลุ่มผลประโยชน์ทางทหารและอุตสาหกรรมภัยพิบัติ ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติ เช่น เฮอริเคนแคทรีนา หรือภัยที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อีริก ถูกมองว่าเป็นโอกาสในการทำกำไรของเหล่านายทุน ภัยเหล่านี้ได้สร้างอุปสงค์สำหรับผู้แสวงกำไร นั่นคือ ความปลอดภัย/ความมั่นคง หรือการสร้างใหม่ การใช้ประโยชน์จากภัยพิบัติ ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติหรือภัยที่มนุษย์สร้างขึ้น มันจึงเป็นโอกาสในการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางกายภาพ และ 'เพิ่มมูลค่า' ให้กับมัน โดยการกวาดล้างชุมชนคนยากจนที่ 'ด้อยค่า' และเปลี่ยนที่ดินให้เป็นอสังหาริมทรัพย์เชิงพาณิชย์หรือที่อยู่อาศัยระดับบน เช่น ในนิวยอร์กหลังเหตุการณ์แคทรีนาซึ่งผ่านกระบวนการแปลงพื้นที่เพื่อเปลี่ยนชนชั้น (Gentrification) โดยสมบูรณ์แบบ สุดท้ายนี้ เช่นเดียวกับในอีริก สงครามกลายเป็นเครื่องมือในการลบล้างภาครัฐที่ลบบทบาทของภาครัฐและเพิ่มบทบาทของภาคเอกชน ผ่านการมอบหมายหน้าที่ของตนเองให้กับผู้รับเหมาเอกชน เช่น บริษัทวิศวกรรม Bechtel ซึ่งได้รับงานสร้างใหม่หลายงานจากหลายๆ ประเทศที่ประสบภัย หรือบริษัทรักษาความปลอดภัยเอกชน Blackwater ซึ่งมีประวัติการปฏิบัติหน้าที่ค่อนข้างเลวร้าย เกี่ยวกับความโหดร้ายในการปฏิบัติหน้าที่ของพวกเขาในอีริก

ในขณะที่การ “ช็อก” นั้นเป็นการกระทำที่รุนแรงโดยตรง แต่เห็นได้ชัดว่ามันเป็นเพียงวิธีการที่นำไปสู่ผลลัพธ์บางอย่าง (A Mean to an End) ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากอุดมการณ์ ซึ่งก็คือทุนนิยมในกรณีนี้ แต่กระนั้น ในขณะที่หนังสือเล่มนี้ให้ความสนใจทั้งหมดในการเปิดเสรีตลาดและการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ แต่ความสนใจต่อองค์กรทางสังคมที่กว้างใหญ่และซับซ้อนที่ยึดเหนี่ยวแรงงานในหลายรูปแบบ ซึ่งมีส่วนช่วยในผลผลิต วิธีที่ความมั่งคั่งถูกสะสมโดยความโลภ และจำนวนเงินที่ตัวทุนเองต้องพึ่งพากลับ

มีอยู่เพียงเล็กน้อย จากการอ่านหนังสือจะเห็นได้ว่า Klein วิพากษ์วิจารณ์ทุนนิยมเป็นหลัก ซึ่งก็วิจารณ์ได้อย่างถูกต้องและตรงประเด็น อย่างไรก็ตามมุมมองของเธออาจจะมีผลทางลบถึงขนาดที่อาจทำให้ผู้อ่านสงสัยว่าจะคิดอย่างไรดีเกี่ยวกับโมเดลเศรษฐกิจนี้และสิ่งที่จะตามมากับแนวคิดนี้ ในลักษณะที่นอกเหนือจากผลรวมของความโลภและอุดมการณ์ ตัวอย่างของเรื่องนี้คือตอนที่เธอกำลังพยายามชี้ให้เห็นสิ่งที่อยู่เหนือส่วนบุคคลไปสู่สิ่งที่เกิดขึ้นประจำ ซึ่งเห็นได้ชัดในข้อความนี้จากหนังสือเกี่ยวกับฝ่ายบริหารของ Bush และสงครามของเขาในอิรัก:

Iraq's current state of disaster cannot be reduced either to the incompetence and cronyism of the Bush White House or to the sectarianism or tribalism of Iraqis. It is a very capitalist disaster, a nightmare of unfettered greed unleashed in the wake of war. The “fiasco” of Iraq is one created by a careful and faithful application of unrestrained Chicago School ideology. What follows is an initial (and not exhaustive) account of the links between the “civil war” and the corporatist project at the heart of the invasion. It is a process of ideology boomeranging on the people who unleashed it—ideological blow back. - (Klein, 2007, หน้า 444)

จากข้อความนี้ Klein กล่าวถึงปัญหาในอิรักว่า “cannot be reduced either to the incompetence and cronyism” หรือ กล่าวก็คือ Klein ได้บอกเป็นนัยว่าความไม่สงบในประเทศอิรักไม่ได้เกิดมาจากความไร้ความสามารถหรือปัญหาเรื่องเส้นสายแต่ แต่ Klein ลดทอนต้นตอของปัญหาเหลือแค่ “ความโลภที่ไม่ถูกจำกัด (Unfettered Greed)” ซึ่งดูเหมือนจะเป็นการสรุปความที่ค่อนข้างจะตื้นเขินเกินไปเล็กน้อย การสะสมถูกเข้าใจว่าเป็นแรงจูงใจ

มากกว่าวิธีการ ดังนั้น อิรักจึงเป็นกรณีศึกษาในการชดคันทางสังคมผ่านนโยบาย De-Ba'athification ที่หลีกเลี่ยงบุคลากรของรัฐบาล นโยบายตลาดเสรีที่บ่อนทำลายอุตสาหกรรมเบาในท้องถิ่น และการจ่ายเงินสดที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อชดเชยการแจกจ่ายสิ่งจำเป็นของประชาชน และทำให้กลุ่มกบฏอยู่ห่างๆ กลุ่มกบฏที่ก่อความไม่สงบเหล่านี้มุ่งเป้าไปที่การต่อต้านการสร้างใหม่แบบเสรีนิยมใหม่ ซึ่งไม่เพียงแต่ปฏิบัติต่อประเทศแคในฐานะสิ่งที่จะดึงคุณค่าและทำกำไรออกมาเท่านั้น แต่ยังทำลายเศรษฐกิจสังคมที่มีอยู่เดิมในอิรักอีกด้วย Klein ผู้ซึ่งเคยเป็นนักข่าวในอิรัก ดูเหมือนจะตระหนักเป็นพิเศษว่ากลุ่มต่อต้านนี้ได้เติมเต็มช่องว่างนี้และเป็นผู้ฟื้นฟูอิรักแบบลึบๆ แต่ถึงกระนั้น กลุ่มต่อต้านนี้ก็ยังคงเป็นผู้ก่อการร้ายในสายตาของนานาชาติอารยประเทศ ผู้ใช้เศรษฐกิจสงคราม (War Economy) ในการช่วยเหลือประชาชนชาวอิรัก ซึ่งหมายความว่าทุกๆ ฝ่ายยังคงต้องระมัดระวังเกี่ยวกับความเชื่อมโยงเรื่องการสนับสนุนทางการเมืองของกองทัพ Mahdi นี่คือนิยามของการต่อต้านจักรวรรดินิยมที่ทางอเมริกาจะต้องระวังตัวเป็นพิเศษในการปฏิสัมพันธ์ด้วย ในลักษณะเดียวกับ กลุ่ม Hamas ในสงคราม อิสราเอล ปาเลสไตน์ ในปี 2024 เนื่องจากกลุ่มเหล่านี้แม้ไม่ใช่พันธมิตรที่สมบูรณ์แบบแต่ประเทศของพวกเขาก็ต้องพึ่งพาพวกเขาเพราะไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากนี้ ผู้อ่านอาจพบว่า Klein มักจะให้ความสำคัญต่อทุนนิยมและสงคราม แต่มักละเลยประเด็นแวดล้อมอื่น เช่นการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence) ของหลายๆ ภาคส่วน และความต้องการส่วนรวม (Collective Demands) ของชาวอิรัก ที่เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ที่ละเอียดอ่อนเหล่านั้น ตัว Klein เองก็ชี้ให้เห็นถึงวิธีการที่ทุนนิยมภัยพิบัติสร้างประชากรส่วนเกินขึ้นมาในสังคมซึ่งเป็นประเด็นที่เพิ่มมิติในการวิเคราะห์สถานการณ์นี้ (Nuance) ซึ่งถ้าผู้เขียนนำมาใช้เสริมมุมมองของตนก็อาจจะได้การวิเคราะห์ที่เป็นเชิงลึกขึ้น และส่งเสริมมุมมองของผู้เขียนที่มักจะเรียบง่ายและตื่นขึ้นไปในบางครั้ง แต่ Klein ก็มักจะเขียนในลักษณะที่ทำให้ผู้อ่านมุ่งเน้นไปที่การทำลายล้างและความสูญเสียของสงครามแทนที่จะพูดถึงปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ดังข้อความเหล่านี้:

Everywhere the Chicago School crusade has triumphed, it has created a permanent underclass of between 25 and 60 percent of the population. It is always a form of war. But when that warlike economic model of mass evictions and discarded cultures is imposed in a country that is already ravaged by disaster and scarred by ethnic conflict, the dangers are far greater. There are, as Keynes argued all those years ago, political consequences to this kind of punitive peace—including the outcome of even bloodier wars. - (Klein, 2007, หน้า 512)

ถึงแม้ความคิของ Klein จะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างแต่ใจความหลักของ The Shock Doctrine ที่สำคัญมากๆ คือการทำให้ผู้อ่านคิดถึงปัจจัยต่างๆ ที่แวดล้อมแนวคิดที่เกี่ยวกับทุนนิยมภัยพิบัติ โดยเฉพาะอุดมคติที่เรื่องกระดานเปล่าของกลุ่มเสรีนิยม เพราะมันเป็นสถานการณ์ในอุดมคติและไม่ไ้มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง สภาวะกระดานเปล่านี้ไม่สามารถสร้างขึ้นได้จริง ทำให้ได้ในห้องทดลองของ Dr. Cameron และแน่นอนว่าไม่สามารถทำได้ในการประยุกต์ใช้ทางเศรษฐกิจของ Friedman นอกเหนือจากนั้นปัญหาคือ ทุนนิยมภัยพิบัติเป็นการต่อต้านผู้คนอย่างโจ่งแจ้ง จนแม้ว่าจะแต่งแต้มด้วยวาทศิลป์เรื่องเสรีภาพ ผู้ประกอบการ และประสิทธิภาพ ก็ไม่สามารถเอาชนะใจผู้คนในแบบที่อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ในยุคของ Ronald Reagan และ Margaret Thatcher สามารถดึงดูดชนชั้นกลางได้

เมื่อได้อ่านผลงานของ Klein แล้ว ก็อดสงสัยไม่ได้ว่า Paul Bremer หัวหน้าหน่วยงานเฉพาะกาลผสม (Coalition Provisional Authority) ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้นำโดยปริยายของประเทศอิรักในช่วงต้นของสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของ Bush จะมองไม่ออกได้อย่างไรว่าการตัดสินใจของเขา

ในการทำให้ผู้รับเหมาต่างชาติร่ำรวยขึ้น เปลี่ยนเยาวยชนชาวอิรักให้กลายเป็นกลุ่มกบฏ ภายใต้การนำของเขา ณ เวลานั้น ทุนิซียมภัยพิบัติและการสะสมโดยการครอบครองจึงกลายมาเป็นตัวแทนของระเบียบทุนิซียมใหม่ ซึ่งไม่ได้เสาะหาการยอมรับในทางอุดมการณ์จากผู้คนอีกต่อไป ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ทุนิซียมไม่เคยได้รับอย่างชอบธรรมแต่แรก หากแต่บังคับใช้ด้วยกำลังและความรุนแรง ช่วงชิงมาแทน ระบอบที่มีลักษณะเช่นนี้จะเป็นระบอบที่ไม่ยั่งยืน ในบทสุดท้ายของ The Shock Doctrine มองไปที่การเคลื่อนไหวระดับโลกที่กว้างใหญ่และหลากหลาย ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อต่อต้านทุนิซียมภัยพิบัติซึ่งเป็นรูปแบบธุรกิจที่ไม่เป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนทั่วไป ไปที่ไมใช่กลุ่มทุนใหญ่มากนัก ผู้คนสมัยใหม่ได้รับข้อมูลข่าวสารมากขึ้นและมีกระตือรือร้นมากขึ้นในเรื่องของสิทธิต่างๆ พวกเขาจะไม่ถูกบังคับให้ตกอยู่ภายใต้สภาวะ “ช็อก” แบบเสรีนิยมใหม่อีกต่อไป

หนังสือเล่มนี้จบลงด้วยการจินตนาการถึงวันหลังจากภัยพิบัติ ทันทีที่ทันโย ผู้คนเริ่มตระหนักถึงการกระทำของผู้ที่ฉวยโอกาสหาประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือกลุ่มทุนใหญ่ก็ดี หากระบบใหม่ยังไม่หยั่งรากลึกเกินไปทุกอย่างในสังคมนั้นจะกลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิมของสังคมก่อนภัยพิบัติจะเกิด ก่อนที่ระบบที่บิดเบี้ยวจะกลายเป็นเรื่องปกติ การที่ Klein กล่าวว่า “shock, by its very nature, is a temporary state” และเมื่อเวลาผ่านไป “the effects of terror receded” (Klein, 2007, หน้า 564) ซึ่งก็คือการ “ช็อก” สภาวะของความกลัวเป็นแค่สภาวะชั่วคราวเท่านั้น Klein แสดงความเห็นว่ ขณะที่เธออาศัยอยู่ในประเทศอาร์เจนตินาในช่วงการประท้วงในปี 2001 ต่อต้านมาตรการรัดเข็มขัดที่ IMF กำหนด ณ ตอนนั้น เธอไม่เข้าใจความปลาบปล้ำยินดีของผู้คนบนท้องถนน แต่ตอนนี้เธอคิดว่าเธอเข้าใจแล้ว เพราะ “(the state of shock had finally worn off)” (Klein, 2007, หน้า 565) ซึ่งก็หมายความว่า “ช็อก” นี้ได้หมดไปแล้วในที่สุดและผู้คนก็สามารถกลับไปใช้ชีวิตปกติที่ปราศจากความกลัวที่มาพร้อมกับภัยพิบัติได้แล้ว

สุดท้ายนี้ Klein ได้ปิดท้ายหนังสือเล่มนี้ไว้ว่า “The dirty secret of the neoliberal era is that these ideas were never defeated in a great battle of ideas, nor were they voted down in elections. They were shocked out of the way at key political junctures.” (Klein, 2007, หน้า 569) ซึ่งหมายความว่า แนวคิดทุนนิยมภัยพิบัติรวมไปถึงเสรีนิยมใหม่เหล่านี้ไม่เคยถูกนำมาใช้เทียบกับแนวคิดอื่นๆ ในสถานการณ์ปกติ หากแต่อาศัยการฉวยโอกาสจับปลาในน้ำขุ่น ในขณะที่ผู้คนพยายามเอาตัวรอด และไม่มีเวลามากพอจะเฝ้าระวังผู้มีอำนาจที่ไม่หวังดี ในสถานการณ์ปกติหรือในวันที่วิกฤตการณ์จบลง เมื่อฝุ่นเริ่มจางลงและหมอกเริ่มจางหายไป เราก็จะมองเห็นว่าสิ่งใดบ้างที่ได้เปลี่ยนแปลงไปในขณะที่เรากำลังยุ่งอยู่กับการเอาชีวิตรอดและต่อต้านมันอีกครั้ง